

© Uluslararası **İnsan Bilimleri** Dergisi

ISSN: 1303-5134

www.insanbilimleri.com

Cilt: 3 Sayı: 2 Yıl: 2006

Yayın Tarihi: 28/12/2006

KÜLTÜRLERARASI BİLGİ AKTARIMINDA ÇEVİRMENİN SORUMLULUĞU

Yrd.Doç.Dr. **Muharrem TOSUN**,

Sakarya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Mütercim Tercümanlık Bölümü Öğretim Üyesi

e-mail: mtosun@sakarya.edu.tr

ÖZET

Çevirmeni, yalnızca kaynak metindeki bilgileri erek metne aktaran bir uzman olarak ele aldığımızda çeviri süreciyle ilgili yeterli bir açıklama yapmış olmayız. Çevirmen bir kültürden diğerine bilgi aktaran uzman olarak, aktardığı kültürdeki bilginin kültürel algılanışının farkında olmak durumundadır. Kaynak metinde bilgiyi sunan yazar ile erek metinde bilgiyi yeniden şekillendirip, yorumlayıp sunan çevirmen aynı toplum, kültür, zaman ve bilgi düzeyini paylaşmamaktadır. Bu algılama ve tanımlama metin türünden metin türüne değişmektedir. Bu anlamda çevirilerden kaynak metindeki mutlak bilgileri aktarmasını beklediğimizde, çevirileri kısırlığa mahkum etmiş oluruz. Çeviri eser için en büyük tehlike, kaynak metnin kelimelerine bağlı olma adına, metnin ruhuna inme ve o ruhu okurun algılamasına aktarma konusundaki beklentileri göz ardı etmesidir. Çevirmenleri dil aktarımıyla sınırlandıran bakış çeviri gerçekliğini göremekten kaynaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çeviri, bilgi aktarımı, kültür aktarımı, görev, amaç, işlev, sorumluluk, metin türü, manipulasyon, okur, beklenti.

THE RESPONSIBILITY OF THE TRANSLATOR BY THE INTERCULTURAL TRANSFERENCE OF INFORMATION

ABSTRACT

If we look at the translator as a expert who transfers only to the source-linguistic text information in the target text, our definition is not enough to understand this complicated process. The translator transfers the texts of a culture of a language in another culture of another language. The translator should exactly know the culture of the target language, and produce his translation purpose-oriented after the expectations of this culture. The text types offer the translator the possibility in which way he can understand the Ausganstext and translate into the Zeiltext. Without knowing with which purposes and which receiver's circle he translates, every discussion is vain and not translation-scientific. A translation hangs together always with the connection of a text. Without text there is no translation.

The subject of our article is a discussion in Turkey about a translation. It is about a translation in the Turkish. It is about a source-linguistic text which tells about the remedial customer of Sebastian Kneipp. This book was violently criticized in Turkey as a translation. It is maintained that this translation manipulates the original text, and wrong transfers. But there is no translator and no translation.

Keywords: Translation, transference of information, order, purpose, function, responsibility, text type, manipulation, reader, expectation

I. GİRİŞ

Çeviriye ve çevirmene karşı geleneksel bakış, çevirmene yabancı dil bildiği için diller arası metinlere aracılık eden bir meslek sahibi olarak bakmaktan ileri gidememiştir. Bu bakış, çelişkileri beraberinde getirir. Biz bir yandan, çevirmenin dil çevirisinin ötesine geçmesini haddini aşmak olarak algılamak, diğer yandan yapılan çeviri beklentilerimizi karşılamadığında çevirmenin iyi çeviri yapmadığını düşünürüz. Bu iki görüş birbiriyle çelişmekle birlikte, bugün çevirmenden her iki görev yerine göre aynı anda istenmektedir.

Çevirmenin görevini yalnızca metinleri olduğu gibi aktarmayla sınırlı gören görüş, çeviriye ve çevirmenliği tanımamaktan doğmaktadır. Çevirmenin ne metinleri olduğu gibi aktarması mümkündür, ne de kendisinden böyle bir görev beklenebilir. Çevirmene görev veren kişi ya da kurum çevirmenden hem kaynak metnin hem de okur beklentilerinin karşılamasını ister. Çevirmene verilen görevler belli standartlara göre olmayıp, metinlere göre farklılıklar göstermektedir. Örneğin, bir tıp metninin çevirmeni bilgi aktarımı görevini üstlenmenin yanında, tıp terimcesi ve hekimlerin kullandığı dili bilmelidir. Reklam metni çeviren bir çevirmen, metnin bilgisinden çok alıcılığı yönlendirme özelliğini dikkate almak zorundadır. Dinsel ya da siyasal metin çeviren çevirmen ise, kendisine verilen görevden, görevi verenin ve çeviri okurunun beklentilerini bilmelidir. Çevirmen bu tür metinleri sade bir dille ve bilgiyi aktararak çevirdiğinde, hem metin türünün özelliğine uygun hareket etmemiş olur, hem de kimseyi memnun edemez. İlgili metin türleri için alanın uzmanı çevirmenler özenle seçilmektedir.

Çevirmen çeviri sürecini yalnız başına yürütmez. Çeviri sürecini ne başlatan, ne de çevirinin kararını veren kişi değildir. Çeviri süreçleri çevirmenlerin sorumsuz ve amaçsız yürüttükleri süreçler de değildir. Çeviri çevirmene bir iş ve görev olarak verilmiştir. Çevirmen sürecin başlamasından sonuçlanmasına kadar yayınevi ve okur beklentileri diğer denetimlerin baskısı altındadır. Her bir kelime bu beklenti ve denetim sürecinin ürünüdür. Çevirmen bu anlamda nesnel bir süreçten çok sorumlu ve amaçlı bir süreç yaşar. Yayınevleri çoğu kez çevirmene amaç ve görev dikte ettirirler, fakat çeviriler konusunda köşeye sıkıştıklarında işin sorumlusu çevirmenler olmaktadır. Çevirmenin çeviride yaptığı her bilinçli yorum ve kaydırma, çevirmenin olduğu kadar ona bu görevi verenlerin birlikte aldığı kararların sonucudur. Çeviriler çevirmenin görevinin sona ermesinden hemen sonra basılmayıp defalarca hem çevirmen, redaktör ve hem de yayınevinde inceleme ve denetime tabi tutulurlar.

Çevirmen için metinleri çevirmekten daha zor olan, çeviriyle ilgili öğrendikleriyle toplumun çeviriye bakışı arasında kalmasıdır. Çevirmenin görevinin, beklenti ve amaçları karşılamak ve okura beklediği etkileri sunmak olduğu kendisine hem bütün çeviri kuramları hem de yayınevleri tarafından söylenmektedir. Fakat buna rağmen çeviriye gelen eleştirilerde çevirmen yalnız başına kalmaktadır. Tüm eleştiriler bizzat çevirmene yöneltilir. Çevirmen eleştirilerin tek muhatabıdır.

Çevirmenlik bir aracılık faaliyetinden çok amaçlı bir aktarım faaliyetidir. Çevirinin amacını belirleyen amaçlar bütünü, çevirmenin amaçlarından çok, ona görev verenlerin, çevirinin yöneldiği okur kitlesinin amaçlarıyla birleşerek oluşmaktadır. Çevirinin amacı çevirmenin amacıyla sınırlı tutulamaz. Vermeer/Reiss'in (1984) „Skopos“ kuramına göre, çevirmenin stratejisinin çevirinin amacı tarafından belirlendiğini, belirlenen bu amacın çevirinin en üst talebidir. Çeviri eylemini çevirmenin merkezde yer aldığı bir „Çeviri Eylemi Kuramı“ olarak tanımlayan H.Maenttaeri'nin kuramına göre çevirmenin eylemini belirleyen, ona çeviri görevi veren ve çeviriye kullanacak olan kitlenin amaç ve beklentileridir (Maenttaeri, 1984:17). Holz-Maenttaeri'nin kuramında „Çevirinin Üst Amacı“ (Gesamtziel/Gesamtgefüge) çevirinin yönlendirildiği amaçların bileşkesidir (Maenttaeri,1984:29-

30). K.Reiss (1993) çeviri yönteminin metin türlerine göre belirlendiği, çeviride normal durumun kaynak metnin işlevinin çeviri metinde benzer şekilde kurulması, yani benzer işlevde bir metin gerçekleştirilmesi olduğunu, ancak çeviri uygulamasında çevirmenlerin verilen görevler doğrultusunda metin türlerini değiştirerek çeviri yapmalarının çok sık rastlanan bir durum olduğunu belirtir. Reiss, çeviride işlevin değiştirilmesini, „İşlevsel Çeviri Yöntemi olarak nitelerken, çevirmenin kendisine verilen görev doğrultusunda metnin türünü ve amacını değiştirmesinin çevirinin amaçları ve çeviri yöntemi açısından işlevsel bir faaliyet olduğunu savunur (Reiss, 1993:20-24).

Çevirmenin çevirinin amaçları ve çeviri görevi doğrultusunda yaptığı yorumsal çeviri, eş değer metin üretmediğinden dolayı başarısız olduğu anlamına gelmez.

Çevirmenin metni yorumlayarak, çeviri amaçları doğrultusunda yorumsal bir çeviri yapması karşısında geleneksel bir ön yargı olduğu görülmektedir. Çeviriler kültürler arasında köprü olmanın ötesinde, erek kültürde ilgili alanlara katkı sağlamak amacıyla yeni bilgi ve deneyimler katmaktadırlar. Erek kültüre yabancı deneyimlerin yorumlanmadan aktarılması, söz konusu metnin aktarılmamasıyla eş anlamlıdır. Çeviri ve çevirmenler konusunda yapılan yorum ve eleştiriler, çevirinin yapıma amacını, metin türünü gözardı ederek yapılamaz. Çevirinin amacını belirleyen araçlar olan çevirilerde, amaca yönelik eylemler çeviri kuramsal gerçekliği yansıtmaktadırlar(Krşl. Vermeer/Reiss, 1984). Çevirinin amaçlarını, kendisine verilen görevi yerine başarıyla yerine getiremeyen çevirmen için yapılması gereken olumsuz eleştiriler, bilimsel olmayan bir bakışla, bilimsel tavır ve strateji sergileyen çevirmenlere yöneltilmektedir..

Çevirmenin erek kültürde gerçekleştirmek istediği amaç ve erek kültürde beklenen metin türünü dikkate almadan yapılan eleştiriler, erek metnin yapı ve işlevinden bağımsız, öznel eleştirilerdir. Çevirilerle ilgili nesnel eleştiri ölçütleri belirlemeksizin yapılan eleştiriler, metin türü ve çevirinin amacından bağımsız, eleştirmenin öznel tutumundan ileri gidememektedir. Çevirilerin eleştirilmesi, popüler bakış açılarıyla, öznel tutumlarla çevirmeni yargılamaya dönüştüğünde, çevirmenler için amacına uygun, başarılı çeviri yapma stratejisi geliştirmenin mümkün olmayacağı, çevirmenin özgürlüğünü ve uzmanlık alanını sınırlayan öznel yargılamaların çevirilere olumsuz katkı yapacağını unutmamak gerekir.

Çeviri alanında günümüzün popüler tartışmalarının başında gelen „Çevirmenin Görünmezliği“ sorununun altında yatan nedenlerin başında çevirilere yapılan ve ölçütleri belirlenmemiş öznel eleştirilerdir. Çevirmenler görünmezliğini yazarla okur arasından çıkmak şeklinde olumlu bir tavır için geliştirme yerine, çevrilen eserde sorumluluk almama ve eleştiriler geldiğinde ortada olmama şeklinde olumsuz bir tavır göstermektedirler. Eleştiri kültürümüzde diğer bir çok alanda olduğu gibi çeviri alanında da çeviri eleştirisinin çeviribilimsel bakış açısından yoksun, öznel bir yargılamayla yapılması, çevirmenleri gündün güne görünmezliğe itmektir. Bir çok klasik eserin çevirmeni olmayıp, yalnızca yayına hazırlayanın adının olması çevirmenlerin görünmezliğinin önemli göstergeleridirler. Aşağıda vereceğimiz örnekler, çeviri eleştirisinin ölçütleri, çeviriye bakış ve çevirmenin neden görünmez olduğuyla ilgili somut gözlemler sunmayı amaçlamaktadır.

Çevirinin çeviri olarak kabul edilmesi için her zaman çevirmenin adının ortada olması da gerekmez. Önemli olan kaynak bir metnin erek kültürde belli amaçlar doğrultusunda kullanılmasıdır. Çevirmenin görünmezliği çevirinin önemsizliğine değil, aksine çevrilen konunun kaynak metin ve çevirmenin önüne geçmesine götürür.

II. ÇEVİRMEN KARARLARINA OLUMLU VE OLUMSUZ ELEŞTİRİLER

2006 yılında çevirmenlerle ilgili biri olumlu diğeri olumsuz iki önemli olay damgasını vurdu. Birinci olay, “su” meselesinden dolayı çeviri üzerine yapılan “çeviride tahrifat” tartışması, diğeri Orhan Pamuk’un Nobel ödülü alması ve daha sonra çevirmenlerine teşekkür etmesi.

Orhan Pamuk iyi derecede İngilizce bilmesine, bir Amerikan Üniversitesinde İngilizce seminerler ve İngilizce konferanslar vermesine rağmen, kendi eserlerini İngilizceye çevirmedi. Pamuk’un kitaplarının İngilizce çevirileri üç çevirmen tarafından yapıldı. Pamuk’a verilen Nobel ödülü orijinal eseri okunarak değil çevirisi okunarak verildi. Ödülü verenler Türkçe bilmemekteler. Pamuk çevirmenleri Türk edebiyatı ve kültürünü dünyaya tanıtmada önemli bir sorumluluğu başarıyla yerine getirdiler. Yazarın hayatta olmasına ve iyi derecede İngilizce bilmesine rağmen görev çevirmenlere bırakılmış çevirmenler de büyük bir başarıya imza atmışlardır. Pamuk’un Nobel Ödülünü aldıktan sonra çevirmenlerine teşekkür etmiş olması bunun en önemli kanıtıdır.

Burada, başarı da başarısızlık ta yalnızca çevirmene mi ait? Bu sorunun yanıtı yalnızca yukarıdaki bilgilere bakarak veremeyiz. Çevirmen seçimi, çevirmene verilen görev ve sorumluluğun çerçevesi, başarı ve başarısızlığın en önemli anahtarlarıdır. Fakat bu sorumluluğu yerine getirebilmek, ilgili konuda çok iyi çeviri donanımına sahip çevirmenlerin yapacağı bir iştir. Çevirmen bir sürecin parçası olsa bile, bilgi birikimi olmadığı bir konuda çeviri yapmaya kalktığında, beklentileri yerine getiremez. Bir yazar bir yabancı dili çok iyi bildiği halde çevirmenine güvenebiliyorsa, çevirmen önemli bir sorumluluğu yerine getiriyor demektir.

Çevirmenlerle ilgili olumsuz tartışma, medya ve meclis gündemine haftalarca oturan ve hurafe tartışmalarına yol açan “abdest suyu” tartışması oldu. Bu tartışmada, çevirmenin çeviride tahrifat yaptığı ve çevirmenle ilgili gerekenin yapılacağı sonucuna varıldı. Çevirmen bilimsel bir eserden yaptığı alıntıyı “tahrif” ederek çevirmişti.

Tartışma konusu, 11. sınıf din ve ahlak kültürü kitabınının 28. sayfasında “İslam’da İbadetin Faydaları” başlığı altında yer alan “abdest alırken kullanılan su sayesinde kann dolaşımı hızlanır, alyuvar sayısı çoğalır, Solunum hareketlenir. Alınan oksijen miktarı artar. Sınırlar sakinleşir, ferahlar, kalbin yükü hafifler, tansiyon normalleşir. Dışa atılan karbondioksit fazlaşır. Vücut yıkanır ve toksinlerden temizlenmiş olur” şeklindeki bir ifadeden kaynaklanmaktadır. Bu ifadeler bir anda büyük bir fırtına kopardı. Birçok gazetede haber ve yorumlar yazıldı. İş gensoruya kadar varıp, sorumlu olan bakanı zorlarken, gazetelerde bu ifadenin bir Alman doktorun kitabından çevrildiği haberi yer aldı. Gazeteler almanca yazılmış olan kitabı buldular. Milliyet Gazetesi’nde, kitabın orijinalinde “abdest” ibaresi olmadığı, Alman bilim adamı Dr. Albert Schalle’nin “Die Kneipp Kur” adlı kitabından alıntı yapıldığı bu kitabın başlığının Türkçesinin “başarılı tedaviler” olduğu ve bilimsel bir kitap olduğu yazıldı.

Çok geçmeden Milli Eğitim Bakanlığı’ndan çevirinin doğruluğuna ve çeviriye sahip çıkan açıklamalar geldi. Din Öğretimi Genel Müdürü Prof. Dr. İrfan Aycan, Schalle’nin eserinde yer alan alıntının aslının “ Abdest almanın insan sağlığına birçok katkısı vardır, abdest alırken kullanılan su sayesinde kann dolaşımı hızlanır, alyuvar sayısı çoğalır. Solunum hareketlenir. Alınan oksijen miktarı artar. Sınırlar sakinleşir, ferahlar, kalbin yükü hafifler, tansiyon normalleşir” şeklinde olduğunu belirtti. (Yeni Şafak 23.09.2006). Yine Din Öğretimi Genel Müdürlüğü’nden üst düzey bir yetkili, Schalle’nin bilimsel verilerinin kullanıldığını belirterek “Bilim dışı ifadeler olsa karşı çıkardık” açıklamasını yaptı (Milliyet 09.10.2006).

Muharrem Tosun: Kültürlerarası bilgi aktarımında çevirmenin sorumluluğu

Karşı görüş olarak Prof. Dr. Gençay Gürsoy, bu bilginin bilimsellikten uzaktan yakından alakası olmadığını, alyuvar sayısının abdestle ilgisinin olmadığını, ifadelerin yanlış olduğunu” (Milliyet 09.10.2006, Hidroklimatoloji Anabilimdalı Başkanı Prof.Dr. Zeki Karagülle ise “Bu tür bir uygulamayla alyuvarların artması mümkün değil. Kullandığınız su sıcaksa damarlarda gevşemeye yol açar, o da tansiyon düşüklüğüne yol açar. Soğuksa tam tersi bir etki yapar” ..Bu yazılanlar abdestle değil, suyun kullanımıyla ilgili”(Milliyet 09.10.2006) şeklinde bir açıklama yaptı. Bir çok İlahiyatçı, bu tür bir bilginin hurafe olduğunu ve dinin bilimsel verilere ihtiyacı olmadığı şeklinde açıklamalarda bulundu.

Oysa tartışılan konu hem Türkçesi, hem de Almanca orijinali açısından doğru zeminde tartışılmadı. Ne çevirinin yapılışı doğrudu, ne de orijinal eser gazetelere yansıdığı gibi bilimsel bir eserd, hatta başlığı da yanlış gazetelerde yanlış çevrilmişti. Bu konuda birçok bilim adamı ve siyasetçiden açıklamalar geldi. Fakat işin uzmanları olan çeviribilimcilerin görüşü sorulmadı. Bir bakıma sorunun kaynağına inilmedi.

Bu konuyu savunanlar kadar karşı çıkanlar da belli bir çizginin ötesine geçerek bilimsel bir tartışma gerçekleştiremediler. Milliyet’in yazısında orijinal eserde abdest ibaresinin yer almadığı ve Alman Bilim Adamı Schalle’nin “Başarılı Tedaviler” adlı bir kitabından alıntılandığı konusunda yazılanlar eksik bilgi vermekte. Kitabın yazarı Schalle kitabı kendisi yazmayıp Sebastian Kneipp adlı bir rahibin “suyla tedavi yöntemlerim” (Meine Wasserkur) adlı kitabındaki geleneksel suyla tedavi yöntemlerini anlattığı, bilimsel değil, Hidroterapi ve geleneksel doğal tedavi yöntemlerinin anlatıldığı bir kitap. Türkiye’de yayımlanan gazetelerde yer aldığı gibi kitabın başlığı olan “Die Kneipp Kur”, “Başarılı Tedaviler” anlamına gelmeyip “(Rahip) Sebastian Kneipp’in (Başarılı Su) Tedavileri” anlamına gelmektedir. Gazetelerde, kitabın içindeki tedavi yöntemlerinin Schalle’ye ait olduğu ve yazarın “suyla tedavi yöntemleri”ni anlattığı şeklindedir.. Oysa bu bilgi doğru değildir. Kitabın içindeki tedaviler tamamen Kneipp’e aittir. Rahip olan Stefan Kneipp, yaşamını suyla tedavi konusuna adanmış, kitapta yer alan suyla tedavileri bizzat yapmış bir kişidir. Kitap bilimsel bir eser değil, bilge bir rahibin suyla tedavi yöntemlerinin anlatıldığı doğal tedavi yöntemleri sunmakta.

“Abdest” ibaresinin dışında bütün ibareler orijinal eserde yer almaktadır. Abdest ibaresi ise yanıltıcı bir biçimde çevrilmiştir. Türkçe’den Almanca’ya sözlüklerde “abdest” in karşılığı olarak “Waschung, rituelle Waschung, Reinigung” ibareleri yer almaktadır. Böyle bakıldığında Türkçe’ye “abdest” olarak çevrilen “Waschung” yerine abdest sözcüğü konulduğunda çeviri doğru görünmektedir. Almanca’dan Türkçe’ye bir sözlüğe baktığımızda sözlüklerin genelinde “Waschung” un karşılığında “abdest” ibaresini göremeyiz. “Abdest” Alman kültüründe yer almayan bir kavramdır. Alıntıda bir diğer ilginçlik eserin 41 ve 42.sayfalarındaki üç ayrı parçanın tek birbirlerinin devamıymış gibi birleştirilmesidir.

Türkçe’ye alıntı yapıldığı söylenen kısım ise Schalle’nin kitabınının 41. sayfasındandır. Konunun başlığı “Waschungen”, “yıkamalar” ya da “suyla yıkamalar” şeklinde çevrilebilir. Bu bölüm hastaların suyla tedavi edilmesiyle ilgilidir.

“ Die kalten Waschungen sind ein uralter Bestandteil der Wasserkur. Sie sind das bekannteste Mittel zur Abhaertung, wirken aber ausserdem blutzirkulationsanregend, waermeregulierend, nervenerfrischend, beeinflussen den Stoffwechsel, usw. Auch bei der Waschung, dass das kalte Wasser das Beste ist. Zur Erhöhung des Hautreizes kann dem Wasser, das zur Waschung benutzt wird, etwas Essig zugefügt werden.

Muharrem Tosun: *Kültürlerarası bilgi aktarımında çevirmenin sorumluluğu*

...Die zwei Hauptformen der Waschungen sind die Ganzwaschung und Oberkörperwaschung. Man beginnt beider Ganzwaschung an der Innenseite des rechten Armes und fährt dann über die Oberseite, und von hier, ohne abzusetzen, auf Brust und Leib über. Darauf wird ebenso der linke Arm behandelt und von da ab der Rücken und dan die Beine gewaschen, zum Schlusse auch die Fusssohlen”

...Die Waschungen wirken vor allem im Sinne der Abhaertung; sodann wird eine günstige Wirkung auf die Regelung des Blutkreislaufes und des Waermehaushalts der Körpers ausgeübt. Durch die intensive Anregung der Hauttaetigkeit, Öffnung der Poren, wird die Ausleitung, die Ausscheidung der krankhaften Stoffe gefördert. Schliesslich wird das Nervensystem im Sinne einer Erfrischung und Kraeftigung beeinflusst” (Schalle, 1957:41-42).

Yukarıdaki alıntının çevirisi yaklaşık olarak şöyledir:

“Soğuk suyla yıkanma şekilleri, suyla tedavinin çok eski bir şeklidir. Çok bildik bir direnç artırma aracı olarak, kann hareketini sağlayıcı, vücut ısısını düzenleyici, sınırları rahatlatıcı ve vücut kimyasını etkileyicidir. Yıkanmanın en iyisi soğuk suyla olandır. Yıkanma sırasında cilt kabarmalarına karşı biraz sirke kullanılabilir

... Suyla yıkanmanın iki şeklinden biri tüm vücudu yıkama, diğeri bedenün üst kısmını yıkamadır. Tüm vücudun yıkanması esnasında sağ kolun iç kısmından başlanır ve üst kısmına doğru kuru yer bırakmaksızın göğüsten tüm bedene doğru yıkanılır. Sol kol da aynı şekilde yıkanır, daha sonra sırt ve bacaklar yıkanır. En sonunda ayaklar yıkanır.

... Yıkanmalar özellikle rahatlama anlamında etki ederek, daha sonra vücut ısısına ve kann dolaşımına düzenleyici bir etki yaparlar. Cildin hastalıklı unsurların vücuttan ayrılması yönünde bir harekete teşvik edildiği görülür. Sonunda sinir sistemi rahatlama ve güçlenme anlamında etkilenir”(Schalle, 1957:41-42).

Yaptığımız alıntı üç ayrı kısmın alıntısı olup, birbirinin devamı değildir. Yukarıda yer alan alıntılarda, tüm beden bu şekilde yıkandığında hastanın iyileşmesindeki etkisinden söz edilmektedir. Yani hastaya uygulanan terapi söz konusudur. Her hangi bir yıkanma ya da abdest değil.

Çevirilerin metin bağlamında anlaşılması gerekliliği ilkesinden hareket ettiğimizde alıntı metnin önü ve arkasını okuduğumuzda sözü edilen “Waschung” sözcüğünün “abdest” in tanım ve tarifıyla bir ilgisinin olmadığı açıkça görülür. Metnin bütününe baktığımızda böyle ilişkinin hiçbir şekilde yer almadığını görebiliriz. Sözü edilen, hasta bir kişinin tüm vücudunun belli bir sistemle yıkanmasıyla vücudunda gerçekleşecek olumlu reaksiyonlardır.

Çeviride bir uyarılama olduğu gerçeğinin yanında, kaynak metnin bilimselliği tartışmasının yersizliği de açıkça görülmektedir. Bir Rahip tarafından bilimsel verilere dayanmayan tedavi şekillerinin bilimselliğinden söz edilemez.

Çevirmen kendine verilen görev, kaynak ve erek metin türünün özelliği açısından bakıldığında, hem görevi yerine getirme, hem de amaç ve metin türleri açısından amaçları gerçekleştirmiş; “yıkanma” yerine “abdest” sözcüğünü kullanıp, ilgili olmayan kısımları atlayarak, amaca uygun cümleleri alıntılanmış, “suyla yıkanmanın faydaları”nı, “abdest almanın faydaları”na dönüştürmüştür. Tartışıldığı gibi tahriften çok söz konusu olan, amaçlı ve bilinçli bir metin yorumu ve manipulasyonudur. Bu bilgiler ışığında sorulması gereken önemli bir soru; bu tür bir alıntının çeviri sayılıp sayılmayacağıdır.

III. ÇEVİRİSİ OLMAYAN BİR KİTAPTAN YAPILAN ALINTILAR ÇEVİRİ SAYILABİLİR Mİ?

Schalle'nin kitabı en son 1957 yılında 15. baskısını yapmış. Biz kitabı ancak ikinci elden bulabildik. Satışı yok. Türkçe çevirisine de rastlamadık. Alıntıları yapan bir çevirmenin varlığı konusunda herhangi bir ipucu yok. Çeviriyle ilgili bir kitaptan birkaç cümleyi çevirme gibi bir faaliyet, çeviri kuramında yer almamaktadır, Eğer burada çevirmenden kastedilen yabancı dil bilen bir kişiye, her yabancı dil bilen çevirmen olarak kabul edilemez.

Öncelikle bir alıntının çeviri sayılabilmesi için bir metnin bir çevirmen tarafından belli bir amaç ve görevle çevrilmiş olması gerekmektedir. Çeviri sayılabilmesi için çeviri metnin varlığı gerekmektedir.

Şayet bu metni bir çevirmen çevirip, böyle bir metin için böyle bir cümle yorumlamışsa çeviribilim ve çeviri yöntemi açısından amaçlı ve bilinçli bir çeviri yaptığı söylenebilir. Çünkü söz konusu olan dinsel bir metindir. Dinsel metinlerin yazılış amaçları, insanları manipüle edip dini sevdirerek, din etkisini artırmaktır. Hiçbir dinsel metin bilgi vermek için kaleme alınmayacağı gibi, çevirmenler dinsel bir metni bilgi verici metin olarak yorumlamazlar.

Eğer “metin çeviridir” sonucu çıkacaksa, Çeviri süreciyle ilgili şu sorular sorulmalıdır: Çevirmen bu süreçte kararları kendimi almıştır? Çeviri süreci gerçekten çevirmenin kendi başına kararlar alabildiği bir süreç midir? Eğer çevirmen bu çeviriyi yapmışsa, zaten Milli Eğitim Bakanlığı'nın ders kitabına bu konunun sokulmasına kararı onun vermiş olması mümkün değildir.

Çeviri kuramının tanımladığı çeviri süreci tanımına uyarak çeviriyi “görev verenden başlayıp görev verenin nihai kararında biten, çevirmenin görevi genel amaçlar ve alıcı, görev verenin beklediği işleve göre koordinasyon ve işbirliği faaliyeti”(Maenttaeri, 1984) olarak görürsek yıkanmayı, abdest olarak çeviren çevirmenden ziyade, bu suyu ilgili kitap için arayıp bulan, abdesti sevdirmeye amacıyla çevrilmesi kararını veren karar vericilerin kararları tartışılmalıdır.

Kitabın bir bölümüyle ilgili bir bilginin, alıntı bile gösterilmeden erek bir metinde yer alması söz konusu. Böyle bir kaynak metnin varlığı ancak tartışma alevlendikten sonra ortaya çıkmıştır.

Sonuçta konu bir çevirmen hatası, çevirmenin yaptığı “tahrifat” olarak değerlendirilerek gerekenin yapılacağı söylenmiştir. Kitabın çevirisi ve çevirmeni ise hala ortada yok.

IV. ÇEVİRİLERİN YÖNLENDİRİCİ ETKİSİ: ÇEVİRİDE MANİPÜLASYON

Dinsel çevirilerde sıkça rastlanan bu tutum, çevirmenlikten öte belli bir görüşü savunmak için bir kaynağın amaca yönelik kullanılmasıdır. Oysa ne kaynak ne de amaç için kullanılan cümleler tek başına metin olmayıp, metnin parçası olarak belli bir söylemi kuvvetlendirmek için kullanılmaktadırlar. Bu tür alıntılar çeviri, bu alıntıları yapanlar çevirmen olarak adlandırılmazlar. Böyle bir alıntıyı yapmanın çevirmen olması gerekmez.

Din, siyaset, edebiyat vs. birçok alanda çoğu kez belli cümlelerin alıntılanıp yorumlanarak, kestirme yoldan sonuçlara gidildiği görülmektedir. Bu şekildeki alıntılar yalnızca çevirilere ait olmayıp, dil içi çeviri anlamında; yani bildik bir sözcük, ata sözü, ya da şiirin yorumlanarak kendi savını kuvvetlendirmek için kullanılması alışıldık bir durumdur.

Muharrem Tosun: *Kültürlerarası bilgi aktarımında çevirmenin sorumluluğu*

Böyle bir alıntının çeviri sayılamayacağına yukarıda değinmiş olmakla birlikte, çeviri olarak değerlendirildiğinde çevirmenin yaptığı manipülasyonla ilgili çeviribilimin yorumu ne olabilir sorusunu irdeleyelim:

Çevirmen belli amaçlarla, görev ve iş olarak belli bir kitle ve işleve göre çeviri yapar. Kaynak metnin işleviyle erek metnin işlevi benzer olabileceği gibi farklı da olabilir. Çünkü her ikisi farklı kültür, amaç ve alıcı kitle için yazılmaktadır. Metin türlerinden yola çıkılarak bu konuda bir açılım sağlanabilir. K. Reiss'e (Reis, 1995) göre tüm metinlerin ortak işlevinin bilgi verme olmasının yanında hiyerarşik olarak hem tek bir metin içinde, hem de ayrı ayrı metinler için üç tip metin söz konusudur. Birinci metin türü bilgi verici (informatif), diğeri ifade edici (expressif) –edebi, şeklin öne çıktığı, ifadenin değer kazandığı-, diğeri bir metin türü yönlendirici, tahrik edici (operatif), yani alıcıda reaksiyon ve değişiklik uyandırmayı amaçlayan reklam metinleri, dinsel ve siyasal metinlerdir (Krşl. Reis, 1995:12-17).

Bir metnin öne çıkan işlevi bilgi vermek olunca bu metin bilgi verici bir metindir. Fakat buna rağmen bu metnin hiyerarşisiyle oynandığında, yani metnin manipüle edici özellikleri öne çıkarılıp, bilgi arka plana itildiğinde bu metin manipüle edici bir metne dönüşerek, manipülasyon amacına hizmet edebilir. Böyle bir değişiklik söz konusu kaynak metnin ne amaçla kullanıldığına bağlıdır. Örneğin bir ürünle ilgili bilgi verici bir yabancı dil metni var ve biz bu ürünü kendi ülkemizde tanıtıp satmak istiyoruz. Bu durumda biz, metindeki ürün bilgisinden çok metnin insanları etkileyip, ürünü almaya yönlendirme ve manipüle etme özelliklerini öne çıkaran, hatta bu uğurda kaynak metinde var olmayan etkileyici sözcüklerin de eklenmesiyle farklı bir metin türünde çeviri yapmak durumunda kalırız. Aksi halde, reklamı yapılmayan, övülme bir ürünün satışı çok zor olacaktır. Siyasetçilerin bilgileri kullanmaları da genelde bu şekildedir. Din adamları kendi söylemlerinde somut bilgileri, sanki o anı yaşamış gibi süsleyerek anlatıp, hedef kitlelerini etkileyerek önemli din ve misyonerlik faaliyetleri yapmaktadırlar.

Dinsel metinleri skolastik verilerle destekleme gereksinimi öteden beri tüm dinlerde var olan bir olgudur. Dinin buna ihtiyacı olup olmadığı ayrı bir tartışma konusudur. Sonuç olarak dinsel bir metinde yer alan bilimsel ve teknik bilgiler dine hizmet etme, dinin varlığını kuvvetlendirme ve kanıtlama amacına hizmet için kullanılmaktadırlar.

Bu alıntıyı çeviri kabul edersek, çevirmenin çevirisini bilinçli yaptığı konusu tartışma götürmez. Bu yüzden çeviride “tahrif” olduğu şeklindeki yaklaşım çeviri gerçeğine uymamaktadır. Yukarıda değindiğimiz kuramsal ve yöntemsel bilgiler ışığında zaten çevirmenin bu tür metinler ve bu tür görevlerde böyle bir tavır ve strateji sergilemesinin beklendiği ve çevirmenin beklentileri karşıladığı açık.

V. SONUÇ

Tartışmanın bizi ilgilendiren asıl önemli yanı ise; çevirilerin kültürleri etkilemesi ve değiştirmesi açısından benzersiz bir yere sahip olup, kültür ve medeniyetlerin değişiminde motor rol oynadığının devamlı olarak söylenmesine rağmen, çevirmenlik mesleğinin görmezden gelinmesidir. Nitelikli çevirmen istihdam edilmemesinin sonucu olan kötü çevirileri çeviri mesleğine mal edenler bu tercihi kendileri yapmışlardır.

Böyle bir tartışmada sorumlu olması gereken kişi ve makamlar yerine tartışmanın tüm taraflarının çevirmeni hedef alması, sorumluların çeviri sürecini ve çevirmenlik mesleğini tanımamasından kaynaklanmaktadır. Toplumumuzda çevirilerin kalitesine duyulan güvensizliğin önemli bir nedeni

Muharrem Tosun: Kültürlerarası bilgi aktarımında çevirmenin sorumluluğu

---

kaliteli çevirmenle çalışılmamasıdır. Çeviriler kötü olduğunda, önemli eserlerin çevirilerinin bile okunmadığı bilinen bir gerçek. Ülkemizde yeterince kitap okunmuyorsa, bunun bir nedeni de kötü çevirilerdir.

Çevirmen yetiştirme ve istihdam etmede eleştiride olduğu kadar titiz değiliz nedense. Çevirmenler sorumluluğu üzerine almaya her zaman hazır olmalılar. Fakat çevirmen deyince, çevirmen olarak kimden söz ettiğiniz önemlidir. Beklentimiz, Mühendislik Fakültesi okumamış bir insana inşaat mühendisliği sorumluluğunu vererek, ondan bilimsel bir yapı beklemekle eşdeğer bir beklenti olmamalıdır. Alandan yetişen uzman çevirmen, sorumluluğunu almayacağı çeviriyi üstlendiğinde bunun hesabını vermesi gerektiğini bilmektedir.

Kaynaklar

Schalle Albert, “Die Kneipp Kur” Franck Ehrenwirth Verlag, München, 1957

Holz-Maenttaeri, Justa, “Translatorisches Handeln”, Helsinki, 1984

Reis, Katherina, “Der Texttyp und Übersetzungsmethode”, Julius Groos Verlag, Heidelberg, 1993.

Milliyet Gazetesi, 23.09.2006 – 25.09.2006 – 03.10.2006 -13-10.2006

Vermeer, H.J., Reiss, K. “Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie, Niemeyer Max Verlag, Tübingen, 1984